

Makale türü: Derleme

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ÇOCUK MAĞDURİYETLERİ

Öğr. Gör. Zeynep ATA

İzmir Kavram Meslek Yüksek Okulu, Sosyal Hizmet Bölümü, 35320, Konak-İzmir,
Zeynep.ata@kavram.edu.tr – ORCID 0000-0002-6802-0249

■ **Öz** Bu çalışma, dünya genelinde mağdur edilen çocukların yaygınlığına yönelik istatistikler ile geçmişten günümüze kadar olan süreçte yaşanmış çocuk mağduriyetleri konusunda literatürdeki çalışmaları derleyip sunarak bu alandaki bilgi eksikliğini gidermeyi ve bu konuda yaşanan sorunların çözümüne katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Çalışmada çocuk mağduriyetleri konusunda yayınlanmış bilimsel çalışmalar taranmış, konuyla ilgili uluslararası raporlar ve durumlar derlenmiştir. Çocukların mağdur edildiğine dair tarihi kayıtlar ve günümüz dünyasının güncel istatistikleri derlenerek bunlar bütünsel açıdan değerlendirilmiştir. Bu kapsamda edinilmiş olan bilgiler doğrultusunda çocuk mağduriyetlerinin azaltılması ve nihayetinde hiç yaşanmaması adına çeşitli öneriler geliştirilmiştir. Sayıları milyonları bulan çeşitli nedenlerle mağdur edilmiş çocuklar için hükümetler sadece ulusal düzeyde değil küresel anlamda da büyük adımlar atmalı ve geleceğin yetişkinleri olan çocukların korunması için var olan yaptırımları daha etkin hale getirmelidirler.

Anahtar Sözcükler: Çocuk, Çocuk Mağduriyeti, İhmal, İstismar.

Child Victimization From Past to Present

■ **Abstract** This study aims to solve the lack of knowledge in the field and contribute to the solution of the problems experienced in this regard by compiling and presenting the literature on the prevalence of child victims in the world from the past to the present. In this study, published scientific studies on child victimization were reviewed and about this subject international reports and cases were collected. Historical records of children being victimized and current statistics of today's world are compiled and evaluated from a holistic perspective. In accordance with the information obtained in this context, various suggestions have been developed in order to reduce child suffering and ultimately not to experience it. Governments for children who have been victimized for a number of reasons with numbers of millions should take major steps not only at the national level, but also globally and they should make sanctions more effective for the protection of children who are adults of the future.

Key Words: Child, Child Victim, Neglect, Abuse

GİRİŞ

Kriminoloji bilimine göre mağdur kavramı suça maruz kalan, herhangi bir şekilde zarara uğrayan kişidir (Yücel ve Gönültaş, 2017, s.59). Her türlü zarar veren eylemden etkilenme olayına karşılık kullanılan mağduriyet kavramı ise, yaş ve cinsiyet ayırmaksızın her canlıyı kapsayan geniş bir anlam içerir. Ancak söz konusu çocuk olunca, dünyaya başkalarına bağımlı olarak doğan, yetişkin olana kadar korunaklı olarak büyütülmesi gereken savunmasız canlının, zarar görmesi şüphesiz ki onda daha büyük bir acı yaratır.

Mağdur çocuk, bir suçtan doğrudan zarar gören çocuktur. Bir çocuk için mağduriyet onun hayatının her anında karşılaşılabileceği muhtemel bir sorundur. Aile

içinde, okulda, sokakta, suça maruz kalma veya suça alet edilme şeklinde istismar ve ihmale uğrayabilmektedir. Darp edilme, kaçırılma, silahlı saldırıya uğrama en ağır sonuçlarıyken eğitimden yoksun bırakılma, yaşına uygun olmayan muamelelere (evlenme, iş hayatına atılma vb) maruz kalma da çocuğun gelişimine zarar veren mağduriyet sonuçları olarak karşımıza çıkmaktadır (Durak ve Durak, 2017, s.124).

Bu doğrultuda yapılan araştırmalar ve birçok farklı disiplinin de ilgilenmesiyle artık biliyoruz ki çocuğun eğitimi, gelişim evreleri, hukuki hakları günümüzde üzerinde hassasiyetle durulan bir konudur. Çocuğun maruz kaldığı her davranışın, çocukta yarattığı etkileri ve bu davranışların olumsuz sonuçlarını önleme faaliyetlerini de içeren geniş bir alan olarak ele alınmaktadır. Ancak çocuk, bugün bu kadar özen gösterilmesine rağmen hala dünyanın her yerinde çeşitli sebeplerle mağdur edilmeye devam edilmektedir.

Çocukların savunmasız olması, maruz kaldıkları fiilleri anlatma kapasitelerinin yetersizliği ve buna benzer çevresel etmenlerin de birleşmesiyle çağlar boyunca istismar ve ihmale açık hale gelmişlerdir (Durak ve Durak, 2017, s.131). Bu özelliklerinden ötürü eski çağlardan günümüze kadar uzanan tarihi süreçte çocuk, bu zayıf ve narin özelliği kullanılarak mağdur edilmiştir.

Çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgiler eski çağlardan günümüze kadar olan süreçte çocukluğun yetişkinlikten ayrı bir dönem olarak görülmediğini kanıtlar niteliktedir. Bahsi geçen dönemlerde çocuğun iş hayatında yer alması, evlenme çağı, kanunlarda suç sayılan bir fiili işlediği zaman ona verilen ceza, ailedeki sorumluluklar gibi yaşantıların yetişkinlerinkiyle benzer olması da bunu göstermektedir (Gander ve Gandiner, 2015, s. 28). Günümüzde yasal olarak suç sayılan ve cezai sorumluluk gerektiren bu faaliyetler o dönemlerde olağan aktiviteler olarak görülmüş hatta tersinin olması toplumda yadırganma sebebi sayılmıştır. Buradan yola çıkarak insanlık tarihinin hemen her döneminde yer almış olan sosyal motiflerde çocuk mağduriyetlerinin yaşandığını söylemek mümkündür.

Günümüzde ise çocukların hakları yasalarla korunmasına rağmen çocuk mağduriyetleri devam etmektedir. Yoksulluk, savaşlar, eğitim eksikliği ve aile içi sorunlar gibi faktörler çocuğun ihmal ve istismara uğramasına ve hatta suça sürüklenmesine sebebiyet verebilmektedir. Bir bütün olarak bakmak gerekirse geçmişte ve günümüzde çocuklar çeşitli mağduriyetler yaşamış, savunmasız olmaları, onları maruz kaldıkları ihmal ve istismara daha da açık hale getirmiş ve getirmektedir.

Bugün dünyanın geldiği noktayı anlamak ve geleceğe yönelik hedefler belirleyebilmek için tarihsel süreçte çocukların mağdur olduğu konuların kabaca incelenmesi faydalı olacaktır.

Bu çalışmada çocukların geçmişte ve günümüzde yaşadıkları mağduriyetler incelenmiş, çocuğa verilen değer tarihsel süreç bağlamında irdelenmiştir.

İlk Çağ'da Çocuk

Yazının bulunmasından Ortaçağ'a kadar olan süreyi kapsayan İlk Çağ'a ait günümüze kadar ulaşan kaynak sayısı çok fazla değildir. Daha çok arkeolojik kazılar ve tabletler üzerine işlenmiş sembollerin ya da duvarlara çizilmiş resim veya motiflerin yorumlanmasıyla o dönemlere ait bilgilere ulaşabilmekteyiz.

Arapların istenmeyen çocuklarını, özellikle de kız çocuklarını diri diri gömmeleri, Eskimoların bebeklerini doğar doğmaz buzlu suya atmaları, birçok dönemde olduğu bilinen sakat ve hasta doğan bebekleri yok etme faaliyetleri, yaygın olarak görülen olaylardı. İlkel dönemlerde çocukların tanrıya kurban edilmesi, köle olarak satılmaları, ağır işlerde çalıştırılmaları gibi örnekler de, çocukluğun o çağlardaki vahim durumunu ortaya koymaktadır (Kocaer, 2006, s.11). Örneğin Roma tarihine bakıldığında doğan bebek sağlam ve sağlıklıysa yaşama şansına sahip oluyordu. Sağlam olması çalışabilecek durumda olduğunun göstergesi sayıldığı için yaşamasına izin veriliyordu (Polat, 2017, s.365). Buradan çocuğun daha doğduğu ilk andan itibaren sömürülebilme potansiyeline göre hayatta kalabildiği gerçeğini anlamak mümkündür.

Çocuğun savunmasızlığının eski devirlerde yaşanmış yansımalarından biri mal/eşya olarak algılanmış olmasıdır. Bilhassa babanın mutlak egemenliğinin olduğu toplumlarda, alışveriş takası bile yapılacak kadar sermaye görünümünde bulunan çocuklara, köleliğin yaygın olduğu toplumlarda eşya konumunda bir değer atfedilmiştir. Sadece çocuklar değil yetişkinler de borçları karşılığında köle olarak satılabiliyor ve ağır işlerde çalıştırılmaya maruz kalabiliyorlardı. Eski Hintlerde (M.Ö. VI.) babalara çocuklarını veya evlatlıklarını köle olarak satma hakkı tanınmıştı. Bu satma işlemi genellikle borçları karşılığında gerçekleşirdi. Benzer durum eski Çin uygarlığında da bulunurdu. Ancak Çin'de borçtan ziyade çocuklarına bakamayacak kadar aciz insanlar çocuklarını satarlardı (Bozkurt, 1981, s.68). Her iki durumda da çocukların aileleri dışında başka bir yerde kalması, çalıştırılması ve kötü şartlarda büyümesi gibi yaşamlara maruz bırakılması, bahsi geçen dönemlerin rutin toplumsal olayları olarak görülmekteydi.

Bir Sümer tabletinde (M.Ö. 4000-2000) babaya karşı gelmenin kölelik nedeni olarak görüldüğünün belirtilmesi babaya verilmiş mutlak hâkimiyet ile çocuğu ağır şekilde cezalandırma usulüne örnek olarak gösterilebilir (Bozkurt, 1981, s.70). Benzer bir durum Hammurabi kanunlarının 192, 193 ve 195. maddelerinde de geçmektedir. Buna göre eğer çocuk babasına saygısızlık yapar veya itaatsizlik boyutunda davranışlar sergilerse, babanın çocuğu cezalandırma hakkı vardır. Hatta suçun türüne göre çocuk parmağını, dilini veya gözünü bile kaybedebilir. (Erkut, Balcı ve Yıldız, 2017, s.20)

Çocukların mal olarak görülmesinin yanında yetişkinlerin hatalarını yüklediği bir paravan, adeta bir günah keçisi olması da yine çocuklar için zor olan yaşantılara maruz kalma durumlarından. Tarihi tam olarak bilinmeyen eski dönem Yunanistan coğrafyasının kırsal bir bölgesinde yetişkinlerdeki kötü duyguların aktarılması için etrafta çocukların olması gerektiğine dair bir inanış yaygındı. Bir

yetişkinin öfke patlaması, sinir krizi vb. gibi anlarında içinde kötü ruh barındırdığı ve bunu civarlarındaki çocuklara aktararak kötülüğü kendilerinden uzaklaştırdıklarına inanılırdı (De Mause, 1997). Bu günah çıkarma eyleminin daha çok varlıklı kimseler tarafından yapıldığı düşünülür.. Çünkü çocuk kurban edilmesinin yeni yatırımlar olunca yapılması, bir bina veya köprü yapımında vakıf kurbanı olarak çocuk yakılması, hasta olan birinin sağlığına kavuşmak için bedenini çocuk kanıyla yıkaması, bir evde hastalık virüsü olup olmadığını tespit etmek için çocuk kiralayıp o evde tutarak ölüp ölmediği sonucunda evin virüs oranının tespitinin sağlanması varlıklı ailelerin faaliyetleri olduğunu göstermektedir (Öztürk, 2016, s.28).

Bir başka eski çağ medeniyetlerindeki mağdur çocuklar kanıtı ise Tunus'ta bulunan Tophet isimli bir mezarlık kazısında ortaya çıkan 20.000 bebek mezarıdır. Uzmanlara göre bu bebekler tanrıya adak olarak sunulmuştur. Ebeveynler tanrıdan istedikleri şeyler karşılığında doğacak olan bebeklerini kurban olarak vereceklerini, bebeğin ölü doğması halinde de en büyük çocuğu kurban edeceklerinin sözünü verirlerdi. Bu yüzden yeni doğan bebeklerin yanında 2 yaşında çocukların da mezarları bulunmuştur. (Şar, 2009)

Orta Çağ' da Çocukluk

Ortaçağ döneminde Hıristiyanlığın etkisiyle çocuğa yönelik tutum biraz daha değişmiş, kimsesize, güçsüz ve düşküne yardım edilmesini şart koşan dini kabul çocuğu kilisede tanrıya hizmet etmesi için korumaya almıştır. Bu himaye, çocuğa bakışı biraz yumuşatmışsa bile çocuğun mağdur konumda kaldığı durumların yaşanmasına engel olamamıştır. Çocuklar bu sefer de dinin otoritesi altında ezilmeye başlamıştır. İnsanı doğuştan günahkâr sayan bir toplum çocuğu döverek, ona şiddet uygulayarak içindeki şeytandan ve dolayısıyla günahlarından kurtarmayı amaçlamıştır. (Kocaer, 2006, s.12)

Dini otoritelerin etkisi altında kalan Orta Çağ döneminin çocuğa yönelik tutumunu toplumdaki yansımalarında görmek mümkündür. O dönemin hakim anlayışı kilisenin yaygın hale getirdiği dinsel kurallar ve ritüellerden oluşmaktaydı. Bunun içerisinde en bilinen olanı ise insanın doğarken günahkâr olarak dünyaya gelmesi anlayışının toplum tarafından benimsenmiş olmasıydı. Kilisenin yaygın hale getirdiği bu anlayış orta çağ dönemi boyunca çocuğa olumsuz bakış açısı geliştirilmesine neden olmuştur. Bu durum da çocuk mağduriyetlerini doğurmuştur. (İnal, 2007, s.21)

Özellikle Augustin' in bu konuda ileri sürdüğü düşünceleri, Orta Çağ Hıristiyan toplumu üzerinde yüzyıllarca etkili olan "insan günahkâr doğar" bakışı üzerinde çocuğun konumlandığı pozisyonun bir yansıması sayılır. Çocukların günahkâr doğduğuyla ilgili fikrini "*Senin huzurunda hiçbir ölümlü günahsız değil ki, hatta dünya yüzüne ayak basan bir günlük bebek bile*" sözleriyle dile getirerek toplum üzerinde bebeklerin günahkâr olduğuna halkı inandırmıştır (Dürüşken, 2010,

s.34). Ayrıca Augustin bebek ve çocuk masumiyetinin de varlığını reddederek buna dair kanıtlar sunmaya çalışmıştır:

“Bebeklik yıllarında da olsa, insanın olur olmaz her şeyi istemesi, kendine itaat etmediler diye gerek özgür doğumlu insanlara gerek aile büyüklerine gerek kendisini doğuran ana babasına, gerekse isteklerine olmaz anlamında başlarını sallayan sağduyu sahibi diğer insanlara kızıp küsmesi, dahası kendisine zararı dokunacak türdeki buyrukları yerine getirilmedi diye, karşısındakilere haince vurarak onların canını yakmaya çalışması, iyi huylar olabilir mi? Demek ki bebeklerin sadece narin bedenleri masumdur, ruhları değil” (Dürüşken, 2010, s.35)

Orta çağda çocukluk diye bir dönem hemen hemen yok gibidir. Cinsiyetler arası farkın keskinleştiği bu dönemde çocuk erkekse, 5 yaşına kadar bebek, 5 yaşından sonra ise ailenin yetişkin erkeği sayılırdı. Arada bir çocukluk dönemi geçirmezdi. (Gander ve Gardiner, 2015, s.26) Aynı durum kız çocukları için de geçerliydi.

Orta çağ döneminde çocukluktan yetişkinliğe geçiş yaşının 5 ile 7 yaşlarından sonraya denk gelmesi onlara bazı sorumluluklar yükledi. Bu yaşlardan itibaren çocuklar yetişkinlerle aynı tarzda giyinir, görev ve sorumluluklar yetişkinlerinkine benzer şekilde dağıtılır, onlarla aynı şakaları yapar ve benzer şekilde eğlenirdi. Hatta bazı durumlarda bebekler ve çocuklara cinsel eylemleri izletme, zaman zaman da bu eylemlere katma olaylarına rastlanırdı (De mause, 1974; Aktaran Gander ve Gardiner, 2015, s.28). Günümüzde bazıları suç sayılabilecek ihtilaflara sebep olan bu davranışlar o dönemlerin olağan rutinleri olarak görülmekteydi ve çocuğu mağdur etmekten ötürü yargılanma olaylarına rastlamak pek mümkün değildi.

Çocuk mağduriyeti konusundaki bir diğer durum da evlilikti. Günümüz yasalarına göre birçok ülkede evlilik yaşı 18 yaş ve üstü kabul edilirken orta çağ döneminde kadın 16 yaşına kadar evlenir ve 25 yaşına kadar 5-6 tane civarında çocuk sahibi olurdu. Özellikle kadınlar için 17 yaş gençlik, 25 yaş olgunluk ve 30' lu yaşlar da yaşlılık dönemi olarak algılanırdı. Erken yaşta çocuk doğurmanın anne veya çocuğa zararı sonucu bebek ölümleri de sık rastlanan bir durumdu (Mortimer, 2010, s.38-39).

Çocuğun suça maruz kalması kadar suç sayılan bir fiili işlemiş olması da onu mağdur kategorisinde değerlendirmemiz gereken bir konudur. Çünkü bir çocuğun suç işlediği değil, suça sürüklendiği anlayışı günümüzde çocuk ve suç ilişkisinin hakim ve değişmez görüşüdür. Çocukların suçlu değil, suça itildiği gerçeği kabul edilmektedir. Ancak XV. Yüzyıldan sonraki dönemlerde çocuk ve suç ilişkisiyle ilgili olan gerçekler, dünyanın Orta çağ dönemini bitirmiş olmasına rağmen hala yetişkinlerle aynı cezayı almış olmasıdır. Dönemin mevcut yasalarına aykırı davranmış olan çocuklara, yaşlarına uygun ıslah yöntemleri uygulanması yerine o çocuklar ailelerine geri gönderilirdi. Aile kendi terbiye usullerine göre ıslah ederdi. Hala terbiye edilmediğine inanılan itaatsizlikler yapmaya devam ederse kırbaçlanma, aşağılanma hatta suçun türüne göre sürgüne gönderilme ya da asılmaları bile mümkündü (Bartollas ve Schmallegger, 2017, s.12). Ailenin ıslah

yöntemleri ise: Sopalar, kırbaçlar, değnek, genital bölgeye vurularak iz çıkarılması, bebek ise vücutları kanayana kadar dövülmesi gibi şiddet içerikli yöntemlerdir (Öztürk, 2016, s. 30)

Orta Çağ'dan Modern Döneme Geçiş ve Çocuk Hakları

Çocuğa verilen değerin artması, Rönesans'la birlikte tüm dünyaya yayılan bir aydınlanma süreci ve sanayi devriminden sonra ortaya çıkan 'haklar' konusunun gündeme gelmesiyle olmuştur. Hümanizma akımının bu dönemde ön planda yer almasıyla insana verilen değer artmış, sanayi devrimi sayesinde de kâğıt ve matbaacılığın yaygınlaşması insan hakları konusunu genişleterek küresel ölçekte bir gelişmeye olanak sağlamıştır. Bunların sonucu olarak çocukluk ve çocuk hakları bu gelişmelerden sonra önem kazanmıştır (Yapıcı ve Yapıcı, 2004, s.4) Orta çağın çocuğa kötümser bakan yanı yerini çocuğun hak ettiği sadelik ve masumiyete bırakarak daha iyimser bir görüş oluşturmuştur (İnal, 2007, s.29).

Sanayi devriminden sonra insan hakları konusunda yaşanan ilerlemeden çocuklar da faydalanmış ve hukuki haklara sahip olmuştur. Dünya çapında ilk olarak çocuklara yönelik bir örgüt kurulması fikri 1894 yılında Jules de Jeune tarafından ortaya atılmıştır. 1912 yılında da çocukları içeren bir başka girişim İsviçre'de görülmektedir. Ancak bu girişimler I. Dünya savaşının çıkması sebebiyle herhangi bir faaliyet göstermemiştir. Savaştan sonraki dönemde çocukları korumaya yönelik bir organizasyon eksikliğinin kendini iyice fark ettirmesiyle Cenevre'de "Uluslararası Çocuklara Yardım Birliği" kurulmuştur. 1924 yılında Milletler Cemiyeti "Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi" olarak kabul etmiştir (Akyüz, 2011).

Çocuk hukuku açısından yaşanan gelişmelerden en önemlisi şüphesiz 20 Kasım 1959 tarihli "Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi" dir. Bu bildirmede çocukların sağlık ve sosyal güvence hakkı, eğitim hakkı, ayrımcılığın önlenmesi ve korunmada öncelik hakkı gibi çocukların refahını üst seviyelerde tutacak haklar oluşturuldu. Bildirge olarak yayınlanan bu genelgenin uluslararası alanda çocuk haklarını güvence altına alma konusunda daha bağlayıcı bir niteliğe ulaşması için 1989 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda oy birliğiyle "Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi" olarak kabul edilmiştir (Özdemir ve Ruhi, 2016, s.11-12).

Çocuk haklarını geliştirmek için yapılan diğer adımlar çocuk pornografisiyle, çocuk ticaretiyle, çocuk istismarı veya ırkçı yaklaşımlarla mücadeleyi daha etkin hale getirmek için yapılan çalışmalardır. Hatta yakın geçmişte Avrupa Konseyi'nin gerçekleştirdiği en önemli adımlardan biri olan 'Çocuk Haklarının Kullanılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi" bu alanda atılmış yine en önemli adımlardan biridir (Özdemir ve Ruhi, 2016, s.12). Bugün Çocuk Hakları Sözleşmesi olarak bilinen bu sözleşmeye 194 ülke taraf olarak imza atmış bulunmaktadır. Sözleşmeyi onaylayan devletler, kendi yetkileri altında göçmen, sığınmacı ve mülteci çocuklar da dâhil olmak üzere ana-babalarının veya yasal vasilerinin cinsiyet, ırk, renk, dil, etnik ve

sosyal köken, sakatlık, doğuş ve diğer statüler sebebiyle ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt eder (Özservet ve Sirkeci, 2016, s.2).

Ancak günümüzde bu kadar sözleşme, protokol ve yasal zeminde gelişmelerin yaşanmış olması, dünya çapında faaliyet gösteren örgütlerin etkin çalışmaları sayesinde eski çağlara nazaran daha minimize olmuşsa da mağdur edilen çocuk sayısının fazla olduğu gerçeğini maalesef ortadan kaldıramamaktadır.

Günümüzde Çocuk Mağduriyetleri

Korunmaya muhtaç çocuk kavramı, tarihin farklı zaman dilimlerinde farklı anlayışlarla karşılanmış bir kavramdır. Günümüzden daha eski çağlarda çocuğun diri diri gömülmesi, dövülmesi veya çok küçük yaşlarda çalıştırılması bile mağduriyet olarak kabul edilmezken bugün var olan yasalar sayesinde çocuğa yönelik en ufak ihmaller bile suç kapsamında sayılmaktadır. Ancak bugünün koşullarında dahi dünyada hala çocuk yaşta evlilik, çocuk istismarları, çocuk işçiler ve cinsel zorbalığa maruz kalan çocuklar azımsanmayacak ölçüde yüksek rakamlarla varlığını sürdürmektedir.

Dünyanın geçmiş dönemlerinde çocuğa kötü muameleler yapılmasının, çocuk hakları ve insan haklarının yeterince gelişmemiş olması, küresel ölçekte duyarlılığın şimdiki zamana göre daha az olması gibi sebeplere dayandırılabilir ancak günümüzün bütün yasal gelişmişliğine rağmen bu kötü muamelelerin devam ediyor olmasının göz ardı edemeyeceğimiz bir gerçek olduğunu kabullenmek zorundayız.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi' nin 1990 yılında kabul edilmiş olmasına rağmen Hindistan' da 1992 yılında, her sene bir milyondan fazla bebeğin ölmesine neden olan ishal tedavisinde erkek çocuklarına öncelik verilmesi gerektiği ve erkek çocuklarının emzirilmesi ile ilgili yasa çıkarılmıştır. Hindistan gibi yasalardan çok geleneklere göre hareket eden bir toplumun, üzerlerinde hükmün daha az etkili olan yazılı hukukta bile çocuğu cinsiyetçi bir ayrıma tabi tutabilmekte ve sadece kız çocuğu olduğu için bebekler dahi ikinci planda yer alabilmektedir (Şerbetçi, 2013, s.91).

Afganistan'da kız çocuklarının kendilerinden yaşça büyük erkeklerle evlendirilme vakaları sık rastlanan bir durumdur. Women And Children Legal Research Foundation'ın (WCLRF) 2018 yılında yayınladığı raporda Afganistan'da yapılmış olan bir çalışmadan bahsetmektedir. Araştırmada, Afganistan'da yaşayan 200 kadın üzerinde anket uygulandı. Ankete katılanların %40' ı 10-13 yaş arasında, %32,5 'i 14 yaşında ve %27,5' i de 15 yaşında evlenen kişilerden oluşmaktadır. Bu kişilerin eşleriyle aralarındaki yaş farkı Tablo.1 de açıklanmaktadır.

Tablo 1. Kadınların kocaları ile yaş farkları

Koca ile yaş farkı	Katılımcıların sayısı	Yüzde
5 yaşa kadar	56	%28.20
6-10 yaş	53	%26.70
11-15 yaş	45	%21.6
16-20 yaş	18	%9
21-30 yaş	11	%5.50
31-40 yaş	15	%7
41-50 yaş	1	%1
50 +	1	%1
Toplam	200	%100

Kaynak: Women and Children Legal Research Foundation (WCLRF) "Early Marriage in Afghanistan", 2018: 13

Tablo.1 e göre, kocalarıyla yaş farkı en az 16 ve 50 üstü olan toplam 46 kişi vardır. Katılımcıların tamamının 15 yaşından küçük olduğu düşünüldüğünde, çocuk yaşta evlilik mağduriyetinin yanında kendilerinden yaşça büyük erkeklerle evlenmiş olmanın getirdiği sıkıntılarla da mücadele etmek zorunda bırakılmışlardır.

Afgan toplumunda aile içinde yaş bir güç ve dolayısıyla otorite göstergesidir. Evlilik içinde genç ya da çocuk bir gelin olmak daha yaşlı bir kocanın hükümranlığı altında bulunmak çocuk yaşta evlilik yapan için büyük bir tehdittir. Bu araştırma çocuk gelin sorunsalının orta çağdan günümüze hiç değişmeden aktarıldığının en açık örneklerinden biridir (WCLRF, 2008, s.13-14).

Batı ülkelerinde yaşayan toplum için bir genelleme yapılması gerekirse, yasalara geleneklerden daha fazla önem verildiğini söylemek mümkündür. Ancak bu durum çocuk mağduriyetlerinin yaşanmasını engellememektedir.

Her yıl Avrupa'da 18 milyon çocuk cinsel istismara uğramakta ve 850 çocuk cinayete kurban gitmektedir (Aydın, 2010; Aktaran Gönültaş, 2018, s.52). Amerika'da ise çocuk istismarından korunma ulusal komitesinin çocuk koruma servislerinden 1993 yılında yapılan bir araştırmaya göre 2.989.000 kayıtlı olgu olduğu belirtilmiştir. Bunların %47 si ihmal, % 30 u fiziksel istismar, %11 i cinsel istismar % 2 si duygusal istismar ve % 9 u da diğer tür kötü davranma tiplerinden oluşmaktadır (Polat, 2017, s.403).

Amerika'da yapılmış olan bir başka çalışma da, 34 eyaletten toplanan verilerden elde edilen bilgiler sunmaktadır. Toplanan verilerden 879 000 çocuğun kötü muamele gördüğünü, bunların % 10,1 inin de cinsel istismar mağduru çocuklardan oluştuğu belirtilmiştir (Johnson, 2004, s.463).

İngiltere'de yapılan çalışmalara göre her hafta ortalama 4 çocuk istismar ve ihmal nedeniyle ölmektedir. Her yıl 4 yaşından küçük her 1000 çocuktan en az

birinin fiziksel istismara uğradığını ve her 10 000 çocuktan en az birinin de fiziksel istismardan dolayı yaşamını yitirdiği belirtilmektedir (Polat, 2017, s.403).

Bu çalışmaları karşılaştırdığımızda sayıları milyonlarla ifade edilen çocuk mağduriyetleri hem doğu hem de batı toplumlarında yaşanmakta olduğu sonucuna ulaşabiliriz. Buradan anlaşılacağı üzere dünyanın çocuk mağduriyetleri yaşanan bölgeleri olarak ayırabileceğimiz herhangi bir alanı yoktur. Her yerde, bölge ayırmaksızın, yalnızca niteliği değişen mağduriyet vakalarına rastlanmaktadır.

Çocukların mağdur olmasına sebep olan bir başka konu ise çocuk kaçırılmalarıdır. Dünya genelinde yaklaşık 90 milyon çocuğun sokakta yaşadığı günümüzde, çocuk kaçırılma vakaları dünyanın pek çok farklı bölgesinde görülmektedir. Milyar dolarlık piyasası olduğu düşünülen çocuk ticaretinin, çocuğun az gelişmiş ülkelerden kaçırılıp batılı zengin ülkelerdeki alıcılara götürüldükleri iddia edilmektedir. Bu yolla her yıl 2,5 milyon çocuk kaçırılmakta ve bunun yarısını da kız çocuklarından oluşturulduğu tahmin edilmektedir (Aydın, 2010, s.26). Sayıları milyonlarla ifade edilen kaçırılma vakaları, organ ticareti, çocuk pornografisi, fuhuş, dilendirilmek ve terör örgütlerince evlat edinilmek nedenlerinden ötürü gerçekleştirilmektedir (Aydın, 2010, s. 28). Ayrıca dünyanın çeşitli yerlerinde olan savaşlar nedeniyle, savaş ortamlarında “eş” ya da “köle/hizmetçi” olarak kullanılmak üzere kız çocukları kaçırılmaktadır.

Dünyanın hemen her bölgesinde savaş ortamında çeşitli görevlere zorlanmak üzere kaçırılıp mağdur edilmiş çocukların olduğu ülkelerden bazıları şunlardır; Asya’da Kamboçya, Myanmar, Timor-Leste, Sri Lanka ve Filipinler; Latin Amerika’da Peru, El Salvador ve Kolombiya; Sahra Güneyi Afrika’da, Rwanda, Burundi, Mozambik, Liberya, Angola, Sierra-Lone ve Uganda; Avrupa’da ise Türkiye ve Yugoslavya yer almaktadır (Unicef, 2005, s.42). Görüldüğü üzere kaçırılarak mağdur edilen çocuklar, dünyanın sadece belli bölgelerinde değil birçok bölgesinde karşılaşılmaları muhtemel bir sorundur.

Aynı durumdan Save The Children örgütü’nün 2018 yılında yayınladığı raporda da bahsedilmektedir. Raporda 2013-2017 arasında savaş ortamı nedeniyle okullara baskınlar yapıp kaçırılan çocukların durumu üzerinde duruldu. Raporda bu saldırılarda hedeflenenlerin doğrudan öldürme, kaçırma ve tehdit olduğu, bunların da şiddetli müdahaleler yoluyla gerçekleştirildiği vurgulanmaktadır. Bu saldırılar sırasında birçok öğrenci, öğretmen ve personelin yaralandığı ve öldüğünü, binaların da yıkılıp hasara uğratıldığı rapor edilmiştir (Save The Children, 2018, s.37).

Çocuk mağduriyetinin eski çağlarda yaygın olan ve bugün de devam eden en kalıcı problemlerinden biri de çocuk yaşta evlilik sorunudur. Henüz gelişimleri tamamlanmamış olan çocuklar için evlilik ve çocuk doğurma konusu yalnızca fiziksel hasar ve sağlık sorunları olarak değil aynı zamanda psikolojik ve ekonomik etkileriyle de son derece yıpratıcı bir mağduriyettir (Burcu vd., 2015: 67). Fizyolojik gelişimlerini henüz tamamlamadan çocuk doğurma, hem annenin hem de çocuğun

ciddi sağlık problemleriyle karşı karşıya gelmesine neden olabilmektedir (Diyapoğlu, Yıldırım ve Purutçuoğlu, 2017).

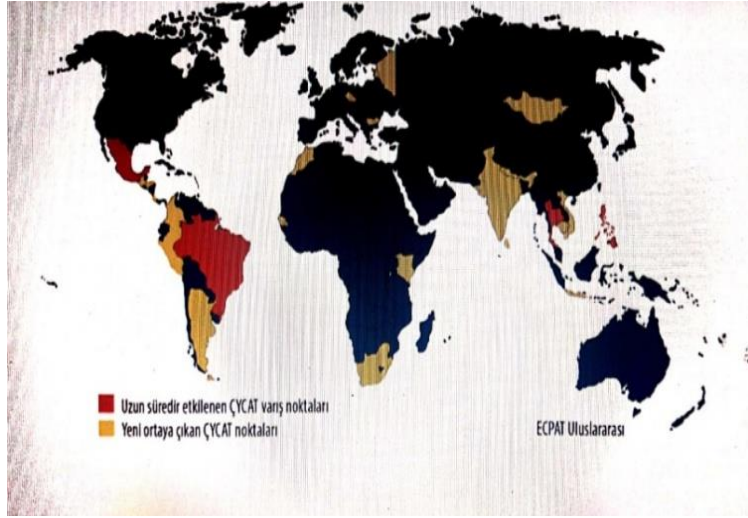
Günümüzde çocuk gelinler konusunda dünyadaki duruma bakıldığında orta çağ dönemindeki evlilik yaşı anlayışının birçok yerde hala devam ettiği istatistiklere yansımıştır. Save The Children örgütü 2016 yılında yayınladığı raporda dünya genelinde her yıl 15 milyon çocuğun 18 yaşından önce evlendiğini belirtti. Rapora göre 7 ülkede hala minimum düzeyde evlilik yaşı yok ve 30 ülkede kızlar 14 ve 15 yaşındayken ailelerinin izniyle evlenebilmektedirler. (Save The Children, 2018, s.5-7)

Başka bir rapor da UNICEF'e ait, 2016 yılında yayınladığı raporda 2030 yılına kadar 750 milyon kadının henüz çocuk yaşta evleneceğinin tahmin edildiği belirtilmektedir. Bu sonucun çocuk için erken yaşta çocuk doğurma, evlilik sebebiyle eğitim hayatından uzaklaşma gibi zincirleme mağduriyetlere sebebiyet vermekte olduğu raporda ayrıca belirtilmiştir (UNICEF, 2016, s.16-17).

Çocuk yaşta evliliklerin gerçekleşme nedenleri bulunulan bölgenin sosyal motifleriyle açıklanabilir. Kız çocuklarını erken yaşta evliliğe iten nedenleri sosyo-kültürel bağlamda açıklayan Dagne (1994, s.36), bekâretin koruma altına alınması, ailenin statüsünün yükseltilmesi, geç evlenme ihtimalini bertaraf ederek olumsuz etiketlenme riskini ortadan kaldırma gibi geleneksel faktörlerle açıklamıştır (Dagne, 1994, s.35-38). Erken evliliğin sosyal nedenleri yanında ekonomik boyutu da vardır. Özellikle yoksul ailelerin geçim masraflarını azaltma ve evlilikten elde edilen maddi getiriye (başlık parası) sahip olmak için kız çocuklarını evlendirme yolunu seçmeleri sık rastlanan durumlardan biridir (Kaptanoğlu ve Ergöçmen, 2012, s. 134).

Çocukların mağdur olduğu bir başka alan da çocuklara yönelik gerçekleştirilen cinsel amaçlı ticarettir. Buradan kastedilen, içerisinde çocuk pornografisi, zorla fuhuş, cinsel kölelik şeklinde tacizleri bulunduran, çocukları bu amaçlarla kullanmak üzere gerçekleştirilen ticari faaliyetlerdir. Bu tarz faaliyetlere çocuklara yönelik cinsel amaçlı turizm denmektedir ve son yıllarda piyasası karlı bir sektör haline gelmiştir (Şeker ve Şeker, 2018, s.43). End Child Prostitution, Child Pornography and Child Trafficking for Sexual Purposes / Çocuk Fuhşuna, Çocuk Pornografisine ve Çocukların Cinsel Amaçlarla Ticaretine Son (ECPAT) tarafından 2008 yılında yayınlanan rapora göre cinsel amaçlı turizm faaliyetlerinin dünyadaki durumu şekil.1 de gösterilmektedir.

Şekil 1. ECPAT Raporuna Göre CYCAT Eyleminin Gerçekleştiği Bölgeler (2008)

Kaynak: ECPAT Uluslararası Çocuklara Yönelik Cinsel Amaçlı Turizm ile Mücadele Sorular ve Yanıtlar, 2008, s.5.

Şekil.1 de çocuklara yönelik cinsel amaçlı turizmin uzun süredir etkilendiği ve henüz yeni yeni ortaya çıkan merkezler gösterilmektedir. Yayınlanan raporda bu turizmin genelde sanayileşmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere doğru bir akış seyrinde olduğu belirtilmiştir. Özellikle Amerika kıtasının bazı bölgelerinde 20 yılı aşkın süredir gerçekleştirilmekte olan bu faaliyetlerin son yıllarda ABD vatandaşlarının, zenginliklerini kullanarak Orta ve Güney Amerika ülkelerine gittikleri ayrıca belirtilmiştir.

2005 yılında yapılmış bir tahmine göre Meksika’da çocuk fuhuşu sayısının 20 bin civarında olduğu, Kolombiya’da ise cinsellik işine karışan çocuk sayısının 25-30 bin arasında olduğu tahmin edilmektedir. Afrika kıtası için yapılan tahminler de şöyledir: Kenya’da yaşları 12-14 arasında değişen 30 bin civarı kız çocuğu özel villalarda ve otellerde cinsel sömürüye maruz kalmaktadır. Gana’ da ise çocuklara cinsel temasta bulunmak isteyen kişilerin “yiyecek-giyecek vb” şeyler karşılığında çocukların bu tarz cinsellik işlerine karıştırıldığı tahmin edilmektedir (ECPAD, 2008, s.6-7).

SONUÇ

Çocuk ve çocukluk algısı insanlık tarihinin en köklü değişikliklerini ve aynı zamanda en sancılı süreçlerini atlatmıştır. İnsan türü içinde doğası gereği en zayıf ve savunmasız konumda bulunan çocuk, kendilerinden daha büyük ve güçlü olan yetişkinler tarafından adeta adil olmayan bir savaşın donanımsız ve bitkin tarafı olan bir rakip gibi mücadele bile edemeyecek konumda bulunmuştur. İlkçağlarda tanrıya kurban edilme ya da köle olarak satılma gibi insanlık dışı muamelelere tabi tutulan çocuğun ortaçağda şiddet, erken evlilik ve akli almaz ıslah yöntemleriyle çeşitli istismar türlerine maruz kaldığı anlaşılmıştır. Günümüze doğru insan hakları gelişiminin hız kazanmasıyla çeşitli haklara sahip olan çocuk için modern çağ

başlamış ancak ilk ve orta çağa nazaran ihmal ve istismar boyutunda bir arpa yol gidildiği kanaatine ulaşılmıştır. Zira günümüzde çocuk, hukuki haklara sahip olan ve gelişimsel açıdan üstüne mercek tutulan bir durumda ise de cinsel sömürü kaynağı, pornografik suçlar mağduru ya da çocuk yaşta evlilikler yaşamasına engel olunamamıştır.

Çocuğun maruz kaldığı mağduriyetlerin ilkçağlardan bugüne kadar uzanan türleri olduğu gibi sadece günümüze özgü mağduriyetlerin türemiş olduğu da anlaşılmıştır. Günümüzle karşılaştırınca ilkçağ döneminde yaşanan tanrıya çocuk kurban etme ya da köle olarak borç karşılığında çocuk satma gibi faaliyetler bulunmamaktadır. Fakat günümüzdeki çocuk mağduriyetlerine benzer istismarlar olduğu, istismarın sadece form değiştirdiğini söylemek mümkündür. Çocuklar ilkçağdakine benzer bir sahip-köle ilişkisiyle satılmıyor ama cinsel sömürü amaçlı ticarete konu oluyorlar ki bu da ilkçağ kölelik anlayışının sadece ufak bir değişikliğe uğramış hali olduğunu gösterir. Ya da çocuk ölümleri tanrıya kurban edilme değil savaş ortamlarında kaçırılıp öldürülen ya da cinsel tacizin ölümle sonuçlanan şekli de yine sadece form değişikliğini hatırlatır. Burada çocuk tanrı için değil herhangi birinin cinsel fantezisi ya da savaş tehdidi uğruna ölmektedir.

Ortaçağda çocuğa çocukluğunu yaşatmamak başlı başına bir ihmal ve istismardır. Bunun yanında çocuk evliliklerin yaygın olması ortaçağdan günümüze kadar aktarılmış belki de en belirgin istismar türüdür. Sayıları milyonları bulan çocuk gelin vakaları Orta Çağ' dan bugüne form değişikliğine bile uğramamış, olduğu gibi aktarılmış bir mağduriyet örneğidir. Ortaçağdaki şiddet ve ıslah yöntemlerinin ise günümüze doğru daha azalan bir seyir izlediğini, bugün o dönemlerin ıslah yöntemlerinin yaygın olmadığını belirtmek mümkündür.

Günümüzde var olan ve geçmişte yaşanmamış istismar türleri de bulunmaktadır. Örneğin çocuk pornografisi, teknolojinin gelişmesiyle türemiş bir istismar türüdür. İnternet üzerinden çocuk fotoğraflarının teşhirinin yapılmasıyla gerçekleşen ve bununla ilgili dünyada piyasa oluşturulmuş bir tür olan çocuk pornografisi ile ilgili yasalar ve uluslararası protokoller 90 lı yıllarda hukuki zemine bağlanmışsa da bugün hala önlenememektedir.

Dünyanın, çocuk mağdur edilmesi sorunsalına yaklaşımının pasif olduğunu söylemek mümkün değil. Ancak bugünün dünyasında milyonlarca çocuk hala dünyanın hemen her bölgesinde, üzerinde tek tek durduğumuz sebeplerden dolayı ihmal ve istismar kurbanı oluyorsa bu durum yasal hakların yaptırım noktasında tekrar revize edilmesi gerektiğini gösterir. Yapılan protokollerin bağlayıcılığının tekrar gözden geçirilmesi gerekliliği ve ülkelere ağır yaptırımlar uygulanmasını şart koşan düzenlemelerin eksikliği apaçık ortadadır.

Çocuk mağduriyetleri tek bir tür değildir; savaş halinde olan ülkelerde çocuk kaçırılmaları ve eğitimden uzaklaşan çocuklar ve yoksulluk gibi mağduriyet türleri ortaya çıkarken refah düzeyi yüksek olan ve savaş durumunda bulunmayan ülkelerde cinsel sömürü, taciz veya diğer tür ihmal ve istismarlarla karşılaşılması mümkündür. Bu nedenle bu soruna parçalı değil de bir bütün olarak bakılması gereklidir. Herhangi

bir bölgede artan çocuk istismar veya ihmallerini önlemek ya da gidermek için dünyanın geri kalanının da seferber olabileceği bir bağlayıcılıkla yaklaşmak bu büyük problem için bir çözüm olarak önerilmektedir.

Kaynakça

- Aktepe, E. (2009), Çocukluk Çağı Cinsel İstismarı, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 1(2), 95-119
- Akyüz, E. (2011), *Çocuk Hukukunun Gelişimi ve Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi*, 1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı, İstanbul, Pegem Akademi yayınları.
- Bartollas, C. Schmallegger, F. (2017), *Çocuk Suçluluğu* (Çev. Yücel, D. Gönültaş, B.) 9. Basım, Nobel Akademik Yayınları.
- Bozkurt, G. (1981), Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 38 (1), 65-103
- Burcu, E. Yıldırım, F. Sırma, Ç.S. ve Sanıyaman, S. (2015), *Çiçeklerin Kaderi: Türkiye’de Kadınların Erken Evliliği Üzerine Nitel Bir Araştırma*, Bilig (73), 63-98.
- Dagne, H.Gabriel, (1994), Early Marriage in Nothern Ethiopia, *Reproductive Health Matters* 2 (4), 35-38.
- De Mause, L. (1997), The Psychogenic Theory of History, *j.Psychohistory*, 25(1), 112-83
- Diyapoğlu, M. Yıldırım, F. Purutçuoğlu, F. (2017), Kız Çocuklarının Erken Evliliklerini Önlemede Erkeklerin Rolü, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(38), 95-114.
- Durak, E.Ş. ve Durak, M. (2017), *Adli Psikolojide Gözlem – Görüşme ve Psikolojik Değerlendirme*, Ankara, Nobel Akademi Yayınları.
- Dürüşken, Ç. (2010), *Augustinus İtirafı*, İstanbul, Kabcacı Yayınevi.
- End Child Prostitution, Child Pornography and Child Trafficking for Sexual Purposes (ECPAT), *Çocuklara Yönelik Cinsel Amaçlı Turizm ile Mücadele: Sorular ve Yanıtlar*, 2008. <https://www.ecpat.org/wp-content/uploads/2016/04/CYCAT-Book-PRINT.pdf> 07/03/2019 Tarihinde Erişildi.
- Erkut, Z. Balcı, S. Yıldız, S. (2017), Tarihsel Süreç İçinde Çocuk, *Çocuk ve Medeniyet* /1, 2, 17-28.
- Gander, M.J. Gardiner, H.W. (2015), *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, (Çev. Dönmez, A. Çelen, H.N.) 8.baskı, Ankara, İmge Kitabevi.
- Gönültaş, M.B. (2018), *Türkiye’de Kayıp ve Kaçırılan Çocuklar Sorununa Bütüncül Yaklaşım*, 1.baskı, Ankara, Nobel Yayınları.
- İnal, K. (2017), *Modernizm ve Çocuk – Geleneksel Modern ve Post modern Çocukluk İmgeleri*, Ankara, Sobil Yayınları.
- Johnson, C.F. (2004), *Child Sexual Abuse*, Lancet, July 31, vol 364: 462-70.
- Kocaer, Ü. (2006), *Hekim ve Hemşirelerin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Farkındalık Düzeyleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi.
- Kaptanoğlu, Y.İ. Ergöçmen, B. (2012), Çocuk Gelin Olmaya Giden Yol, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 15 (2), 129-161.

- Martimer, I. (2010), *The Times Travelers Guid To Medieval England*, USA, Simon & Schuster.
- Özdemir, H. Ruhi, A.C. (2016), *Çocuk Hukuku ve Çocuk Hakları*, 1. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayınları.
- Özservet, Y. Sirkeci, İ. (2016), Çocuklar ve Göç, *Göç Dergisi*, 3 (1), 1-4.
- Öztürk, E. (2016), Psikiyatri Açısından Çocuk Yetiştirme Tarzları ve Çocuk İstismarı, *Türkiye Klinikleri J Foren Med – Special Topics*, 2(3), 24-34.
- Polat, O. (2017), *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı-1*, Ankara, Seçkin Yayınları.
- Save The Children (2018), *Education Under Attack, Global Coalition to Protect Education From Attack*, New York, 37.
- Şar, V. (2009), *Ruhsal Gelişim*, Psikiyatri Ders Kitapları Serisi, 1. Baskı, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Şeker, H. Şeker, S. (2018), Çocuklara Yönelik Cinsel Amaçlı Turizm, *Sivas Interdisipliner Turizm Araştırmaları Dergisi*, (2), 35-49. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/sita/issue/41340/499738> 07/03/2019 Tarihinde Erişildi.
- Şerbetçi, D. *Postkolonyal Feminizm Bağlamında Küresel Kız kardeşlik Kavramının İncelenmesi: Hindistan Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Aydın-2013.
- United Nations Children Fund (UNICEF), (2005), *Dünya Çocuklarının Durumu 2005 Raporu*. <https://www.unicef.org/turkey/pdf/dcd05.pdf> 07/03/2019 Tarihinde Erişildi.
- United Nations Children Fund (UNICEF), *The State of the World's Children 2016, A Fair Chance For Every Child*, June 2016. https://www.unicef.org/publications/files/UNICEF_SOWC_2016.pdf 07/03/2019 Tarihinde Erişildi.
- Women and Children Legal Research Foundation (WCLRF), *Early Marriage in Afghanistan*, 2008. <http://www.wclrf.org/wp-content/uploads/2013/09/Early-Marrige-with-cover.pdf> 07/03/2019 Tarihinde Erişildi.
- Yücel, D. Gönültaş, M. B. (2017), *Adli Sosyal Hizmet Yaklaşım ve Müdahale*, Nobel Akademik Yayınları.
- Yapıcı, M. Yapıcı, Ş. (2004), Bir Değer Olarak Çocukluk, *Üniversite ve Toplum Bilim Eğitim ve Düşünce Dergisi*, 4 (4),31.